

הצעה לפתרון בחינת הבגרות בתנ"ך

מועד הבחינה: קיץ תשע"ז, 2017; מספר השאלון: 1281

פרק ראשון – היסטוריוגרפיה ונבואה

שאלה 1

סעיף א

- (1) שתיים ממטרות ביקורה של מלכת שבא אצל שלמה המלך, לפי פסוקים 9-1: לבדוק את חוכמתו של שלמה ולנסותו בחידות, ולנסות ליצור ולפתח קשרי מסחר בין ממלכת שבא לבין ישראל.
- (2) מלכת שבא התרשמה לטובה מחכמתו הרבה של שלמה ומארמון המלך, המאכלים שהוגשו, לבוש המשרתים ומהקורבנות שהקריב שלמה בבית המקדש. הדוגמאות להתפעלות של מלכת שבא:
- "ותרא מלכת שבא את כל חכמת שלמה והבית אשר בנה... ולא היה בה עוד רוח" (4-5)
- "ותראינה עיני והנה לא הוגד לי החצי, הוספת חכמה וטוב אל השמועה אשר שמעתי" (7)

סעיף ב

- (1) שתי המשמעויות האפשריות של המילה "חפצה" בפסוק 13 הן: אפשרות א': שלמה ענה למלכת שבא על כל שאלותיה והראה לי את חכמתו הרבה. אפשרות ב': שלמה ומלכת שבא הסכימו להינשא.
- (2) במלכים א י"א, 1 מסופר ששלמה התחתן עם נשים נכריות רבות. פסוק זה תומך באפשרות שלפיה שלמה ומלכת שבא התחתנו.

סעיף ג

- (1) על פי פסוק 11 במלכים א פרק י"א ופסוקים 26-28 במלכים א פרק ט, הכלכלה של חירם מלך צור התבססה על צי האניות של חירם ועל מסחר כלכלי ימי. התרומה של ממלכת צור לכלכלה של ממלכת שלמה היתה שיתוף הפעולה בין צי האניות של חירם לבין עבדי שלמה בכדי להעביר זהב וסחורות אחרות בין הארצות.
- (2) הביקור של מלכת שבא אצל שלמה נבע גם ממניעים כלכליים, ומרצונה של מלכת שבא לחזק את הקשרים הכלכליים והמסחריים בין ממלכת שבא לבין ממלכת ישראל. מלכת שבא חששה שקשריו המסחריים של שלמה עם חירם מלך צור יפגעו בממלכתה ולכן הגיעה לשלמה בכדי לפתח את קשרי המסחר שלה אתו.

סעיף ד

(1) על פי הפסוקים המצוינים בשאלה, חכמת שלמה באה לידי ביטוי בדברים הבאים: ה' בחר דוקא בו להיות מלך על ישראל; מלכת שבא באה ממרחקים בכדי לשמוע את חכמתו; שלמה מנהל את ממלכתו "במשפט וצדקה".

(2) לדעתי הדבר החשוב ביותר לניהול תקין של ממלכה הוא היכולת להנהיג את העם בהגינות ולפי משפט צדק מכיוון שרק כאשר המדינה מתנהלת ביושר ובצדק האזרחים יכולים לסמוך על מוסדות השלטון ולבטוח במלך.

שאלה 2

סעיף א

(1) שלוש פעולות שעשה חזקיהו: חזקיהו הסיר הבמות של הפולחן לה' מרחבי הארץ, שבר את המצבות שיועדו לפולחן אלילי ושבר את נחש הנחשת. המשותף לפעולות אלו הוא שחזקיהו פועל בתחום הפולחן הדתי ונלחם בעבודת האלילים בגלל אמונתו בה'.

(2) הקשר בין המרד של חזקיהו באשור לבין המסופר בפסוק 3 הוא: ניתן להבין שחזקיהו הרשה לעצמו למרוד במלך חזק כמו מלך אשור מכיוון שחזקיהו היה מלך צדיק ועשה את הישר בעיני ה', לכן בטח בה' וחשב שה' יעזור לו במלחמה נגד אשור.

סעיף ב

על פי מלכים א י"ח 1-7 חזקיהו מלך יהודה מבקש לתקן את העם בתחום הדתי. הוא פועל כדי לרכז את הפולחן לבית המקדש בירושלים ופועל נגד האמונה באלילים: "הוא הסיר את הבמות... וזכרת את האשרה...".

על פי ישעיה א 11-17 ישעיה הנביא מבקש לתקן את מעשי העם בתחום המוסרי-חברתי. ישעיהו אומר לעם שה' לא צריך שיקריבו לו קרבנות ודורש מהם להתנהג בצורה מוסרית, להקפיד על משפט צדק ולפעול למען החלשים בחברה: "למדו היטב, דרשו משפט... שפטו יתום ריבו אלמנה".

סעיף ג

(1) לאחר שחזקיהו מורד באשור, סנחריב מלך אשור בא ליהודה בשנת 701 לפני-הספירה בכדי להענישו על המרד.

(2) חזקיהו משלם למלך אשור בכדי להביע בפניו חרטה על כך שמרד בו, ולמנוע את כיבוש ממלכת יהודה בידי אשור: "וישלח חזקיהו אל מלך אשור לכישה לאמור חטאתי שוב מעלי...". חזקיהו לא השיג את מטרתו, מכיוון שגם לאחר ששילם למלך אשור, הצבא האשורי ממשיך להתקדם לכיוון ירושלים בכדי לכבוש את העיר: "וישלח מלך אשור... אל המלך חזקיהו בחיל כבד ירושלים...".

סעיף ד

(1) שניים מטיעוני רבשקה בפסוקים 19-25 :

טיעון ראשון – לחזקיהו אין על מי לסמוך שיבוא לעזרתו כנגד אשור, כי אם חשב שמלך מצרים יבוא לעזרתו הרי מצרים היא "משענת קנה רצוף" ואי אפשר לסמוך עליו ולבטוח בו.

טיעון שני – לחזקיהו אין צבא מספיק חזק שיכול להתמודד עם הצבא האשורי החזק, גם אם מלך אשור בעצמו היה נותן לחזקיהו סוסים, הרי שאין לחזקיהו מספיק חיילים שיוכלו לרכב עליהם.

(2) מטרת רבשקה בנאומו לנצורים היתה לפגוע בביטחונם העצמי ולגרום לכך שלא יאמינו להבטחות של חזקיהו שביכולתו לנצח את אשור, וזה יגרום להם להיכנע בפני הצבא האשורי.

שאלה 3

סעיף א

(1) עמדת העם היא שהפולחן הוא הדבר החשוב ביותר והרצוי בעיני ה', ולכן הם מרבים בהקרבת סוגים שונים של קורבנות אך לא מקפידים על התנהגות מוסרית בין אדם לחברו.

לעומת זאת עמדת הנביאים היא שהדבר הרצוי ביותר בעיני ה' הוא ההתנהגות המוסרית וההקפדה על משפט צדק ודאגה לחלשים בחברה. לדברי הנביאים, ה' אינו רוצה בפולחן דתי כאשר העם מתנהג בצורה לא מוסרית.

ביסוס מספר עמוס: "בואו בית אל ופשעו הגלגל והרבו לפשוע..." (ד, 4). ביסוס מירמיה: "כי אם היטב תיטיבו את דרכיכם ואת מעלליכם.. עשו משפט בין איש ובין רעהו..." (ז, 5-6).

(2) לפי עמוס (ד, 2-3) העונש שיטיל ה' על החוטאים הוא גירוש מהארץ לגלות.

סעיף ב

(1) ניתן לראות שהכוח משחית את בעלי השררה מן הפסוקים בספר עמוס: "שמעו הדבר הזה פרות הבשן... העושקות דלים הרוצצות אביונים..." (ד, 1). עמוס מדמה את נשות שומרון העשירות לפרות הבשן, החיות על חשבון החלשים והעניים ומנצלות את כוחן ומעמדן כדי לעשוק ולגזול מן העניים. ניתן לראות גם מן הפסוקים מספר מלכים א' שהכוח משחית את בעלי השררה כאשר איזבל מנצלת את מעמדה כדי לדאוג לכך שאחאב יוכל לקחת את כרם נבות: ותכתוב ספרים בשם אחאב... והושיבו שניים אנשים בני בליעל" מלכים א' כ"א, 8-10). הטענה היא שכאשר אנשים מגיעים לעמדות של כוח ושררה הם עלולים לנצל את כוחם כדי לפגוע באחרים במטרה להשיג טובות הנאה אישיות.

(2) עמוס מטיל את האחריות למעשי השחיתות על הנשים העשירות בשומרון. אליהו מטיל את האחריות למעשה השחיתות על אחאב מלך ישראל.

סעיף ג

(1) פירוש רש"י: עמוס מעודד את העם להגיע למקומות הפולחן ולהביא עוד קורבנות כמו אדם שמעודד עבריין להמשיך לחטוא עד שתתמלא "מכסת החטאים" שלו.

פירוש ש' פאול: זהו "תכסיס" ספרותי-רטורי של עמוס שמטרתו להפתיע את השומעים. לכאורה הוא מעודד אותם להמשיך בפולחן הקורבנות אך האמת היא שהוא מדבר באירוניה וכוונתו הפוכה- הוא רוצה להעביר להם את המסר שה' כלל אינו מעונין בקורבנות שלהם.

(2) לדעתי הפירוש של ש' פאול משקף יותר את כוונת הנביא שמטרתו ללעוג לעם על ריבוי הקורבנות המוגזם ולהבהיר להם שהקרבת הקורבנות אינה רצון ה'.

סעיף ד

(1) אסונות המתוארים בפסוקים 6-11:

בפסוק 6 – רעב ("נתתי לכם נקיון שיניים"); בפסוק 9 – מחלות ביבול החקלאי ("הכיתי אתכם בשידפון ובירקון"); בפסוק 10 – הפסד במלחמה והרוגים רבים ("הרגתי בחרב בחוריקם").

(2) ניתן לראות בתיאור אסונות אלה אזהרה של עמוס את העם שאם הם ימשיכו לחטוא ה' יעניש אותם בכל האסונות הללו. ניתן לראות בתיאור האסונות גם עונש שה' העניש את העם בגלל חטאיהם כפי שאומר עמוס לאחר כל אסון: "ולא שבתם עדי".

פרק שני – נושאי החובה

שאלה 4 – חוק

סעיף א

המעסיק נדרש לנהוג בהגינות כלפי העני והוא חייב לשלם לעובד את שכרו בסוף היום לאחר העבודה לפני שהשמש תשקע: "ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש" (14). הסיבה לחוק זה היא שהעובד הוא עני ואם המעסיק לא ישלם לו את שכרו, לא יהיה לו כיצד לקנות אוכל: "כי עני הוא ואליו הוא נושא את נפשו" (15).

סעיף ב

(1) האיום על מעסיק שלא יפעל לפי החוק הוא שה' ישמע את זעקת העני ויעניש את המעסיק על מעשה זה: "ולא יקרא עליך אל ה'..." (15).

(2) איום זה נדרש כדי שהמעסיק לא יתחמק מתשלום השכר של העני, וירתע מעונש בידי ה' על עושק העני.

שאלה 5 – חכמה

סעיף א

תפיסת העולם של קהלת בפסוקים 2-3: "הבל הבלים הכל הבל". קהלת טוען שהעולם הוא חסר משמעות ואין לאדם שום תועלת בכל מה שהוא עושה בעולם. הכל קבוע מראש ואדם לא יכול להשפיע במעשיו על שום דבר לכן הכל הבל (דטרמניזם).

סעיף ב

דוגמא ראשונה: "מה שהיה הוא שיהיה ומה שנעשה הוא שיעשה" (9) כלומר העולם מתנהל תמיד באותה צורה, ואין בו שום דבר חדש. הכל חוזר על עצמו ולכן אין לשום דבר משמעות.

דוגמא שנייה: מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להימנות" (15) כלומר יש בעולם פגמים ובעיות שלא ניתן לתקן ולכן כל מה שבני האדם עושים ממילא חסר משמעות כי העולם ישאר פגום ומעוות.

שאלה 6 – נביאי אמת ושקר

סעיף א

המעשה הסמלי של ירמיה – ירמיה הולך כשעל צווארו הוא שם עול. המסר של מעשה סמלי זה הוא שמלך בבל יכבוש את יהודה ולא ניתן למרוד בבבל.

המעשה הסמלי של חנניה – הוא שובר את העול שעל צוואר ירמיה. המסר הוא שמלך בבל יחלש ויפול מגדולתו ולכן אפשר למרוד בו.

סעיף ב

(1) לפי דברי ירמיה בפסוק 9 הדרך לדעת אם נביא שמנבא נבואות שלום ונחמה הוא נביא אמת היא לחכו ולראות האם דבריו מתגשמים או לא.

(2) לפי דברי ירמיה בפסוק 9, מכיוון שחנניה מנבא נבואה טובה לעוד שנתיים, לא ניתן עכשיו לדעת אם הוא נביא אמת או לא ולכן ירמיה הולך לדרכו במבוכה.

שאלה 7 – תגובות על החורבן ושיבת ציון

סעיף א

(1) תפיסת הגמול השגויה של העם היא תפיסת הגמול לדורות. יחזקאל מעדיף את תפיסת הגמול האישי.

(2) תפיסת הגמול האישי שאותה יחזקאל מעדיף מעודדת את העם מכיוון שלפי תפיסה זו עתיד העם תלוי במעשיהם ולא קשור לדורות הקודמים. לכן, גורלם בידיהם ואם יתנהגו כראוי הרי שעתידם יהיה טוב והם יוכלו לחזור מהגלות לארץ.

סעיף ב

יחזקאל מציג מעשים של שלושה דורות במשפחה אחת כדי להדגיש את המסר של תפיסת הגמול האישי שלפיו למרות שמדובר במשפחה אחת הרי שכל אדם נענש או מקבל שכר רק לפי מעשיו הפרטיים שלי קשר לאביו או לבנו.

פרק שלישי – נושאי ההרחבה

שאלה 8 – נביאי אמת ושקר

סעיף א

(1) יהושפט מלך יהודה שואל את מלך ישראל אם אין עוד נביא מכיוון שחשד בתשובה האחידה שנתנה על ידי כל ארבע מאות הנביאים שקיבץ מלך ישראל, שכולם אמרו שאפשר לצאת להילחם ולנצח במלחמה.

(2) מהפסוק בספר שמות ניתן להבין שלא תמיד צריך לקבל את דברי הרוב. מעיקרון זה אפשר להבין מדוע יהושפט חושש לקבל את דברי 400 הנביאים ומחפש נביא נוסף בכדי לשמוע דעה נוספת.

סעיף ב

לפי פסוקים 19-23, 400 הנביאים הם נביאי אמת אך הם התנבאו ב"רוח שקר" בכדי לגרום לאחאב לצאת למלחמה שבה יפסיד.

שאלה 9 – תגובות על החורבן ושיבת ציון

סעיף א

ההבדל בהלך הרוח בין התחינות הוא שבפסוקים 1-18 מתואר הייאוש והסבל הגדול שנגרם לעם בעקבות החורבן. הכותב מתאר את הצרות והייסורים, הרעב והפגיעה בכל שכבות העם מידי האויב. לעומת זאת בפסוקים 19-21 ניתן לראות נימה של תקווה ואופטימיות שהי' יחזיר את מצב העם לקדמותו אם העם יתנהג בדרך טובה.

סעיף ב

הזכות לחופש ולבחירת תעסוקה נפגעה: "בחורים טחון נשאו ונערים בעץ כשלו" (13) – האויב מכריח את הבחורים הצעירים לעבוד בעבודות פרך קשות.

הזכות לעצמאות מדינית והגדרה עצמית נפגעה: "שרים בידם נתלו" (12) לאחר החורבן איבד העם את עצמאותו המדינית.

פרק רביעי – קטע לניתוח והבנה

שאלה 10

לפי פסוק 1 : המקדש נבנה לשם קיום הפולחן הדתי של הקרבת קורבנות לה'.

לפי פסוק 5 : המקדש נבנה כדי לפאר את שם ה' בפני כל הארצות.

לפי פסוק 19 : המקדש נבנה כדי להניח בו את ארון ברית ה' וכלי הקודש.

שאלה 11

הקשר בין הביטויים "איש מנוחה" ו"והניחותי לו" לבין שמו של לשמה הוא שהשם "שלמה" מעיד על שלום, כשם שביטויים אלה מעידים על תקופה שלווה של שלום ומנוחה לעם.

שאלה 12

בעלי מלאכה מתחומים שונים הם אלה שנדרשים לסייע לשלמה בביצוע המשימה. הם צריכים לעזור לשלמה בבניית המקדש כל אחד במקצועו : "ועמך לרוב עושי מלאכה חוצבים וחרשי אבן ועץ..." (15).

שאלה 13

הכתוב בספר שמואל ב' תומך בכתוב בפסוקים 7-10. בשני המקורות מסופר שדוד רצה לבנות את בית המקדש לכבוד ה', ובשני המקומות מסופר ששלמה בנו של דוד הוא יהיה זה שיבנה את המקדש בסופו של דבר, ולא דוד.

* זוהי הצעת הפתרון לבגרות של האתר תנוכ"ו. שימו לב! התשובות מנוסחות בקצרה ובתמציתיות ויתכנו תשובות נכונות נוספות שלא הובאו כאן. בהצלחה!